

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ДУТКО АЛЬОНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 340.134 (477)

**ЮРИДИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ
В ЗАКОНОТВОРЧІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави та права;
історія політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2010

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі теорії та історії держави і права Львівського державного університету внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент
Шмельова Галина Георгіївна,
Кримський юридичний інститут
Національної юридичної академії України
імені Ярослава Мудрого,
доцент кафедри загальнотеоретичних
правових дисциплін

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Луць Людмила Андріївна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри теорії та філософії права

кандидат юридичних наук, доцент
Погрібний Ігор Митрофанович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ,
начальник кафедри теорії та історії
держави і права

Захист відбудеться «22» жовтня 2010 року о «14» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.725.03 у Львівському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Львівського державного університету внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Автореферат розісланий «20» вересня 2010 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

І.Ю. Настасяк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Процеси формування в Україні соціальної, демократичної, правової держави супроводжуються інтенсивною законотворчою діяльністю. У цих умовах особливого значення набуває проблема створення якісних як за змістом, так і за формою законів. Попри це, у сучасній практиці законотворення в Україні спостерігається суперечливість, неузгодженість, неповнота та неточність багатьох чинних законів. Певною мірою це наслідок неналежного використання засобів, прийомів і правил законотворчої техніки, у тому числі юридичних конструкцій. Вочевидь, це пояснює появу останнім часом низки робіт з питань законотворчої техніки, в яких деякі елементи останньої детально висвітлені. Проте юридичним конструкціям достатньої уваги не приділялося.

У юридичній науці окремі питання юридичних конструкцій досліджувалися і в загальнотеоретичному аспекті (С.С. Алексєєвим, В.К. Бабаєвим, В.М. Барановим, В.М. Горшенєвим, А.А. Деревніним, Ж.О. Дзейко, Т.А. Доценко, Р. Ієрінгом, Ш.В. Калабековим, Т.В. Кашаніною, Д.А. Керімовим, М.М. Коркуновим, А.Н. Костюковим, В.С. Ковальським, І.П. Козінцевим, Р. Лукичем, Л.А. Луць, Ю.Л. Марєєвим, А. Нашиц, Д.Е. Пономарьовим, О.Ф. Скакун, Ю.М. Талан, М.М. Тарасовим, В.В. Чевичеловим, О.Ф. Черданцевим та ін.), і з позицій галузевих юридичних наук (І.І. Бабіним, І.С. Баталовою, Д.В. Винницьким, Л.Д. Воєводіним, Р. Гаврилюк, В.Н. Івановою, А.В. Іванчиним, В.М. Кудрявцевим, Л.Л. Кругліковим, П.І. Люблінським, К.К. Паньком, В.В. Піляєвою). Попри це, у вітчизняному правознавстві монографічного (у тому числі і дисертаційного) загальнотеоретичного системного аналізу юридичних конструкцій та їх використання у законотворчій практиці України поки що не було здійснено.

Все це визначає актуальність теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до теми науково-дослідних робіт кафедри теорії та історії держави і права Львівського державного університету внутрішніх справ «Проблеми реформування правової системи України» (державний реєстраційний номер 0109U007853) і «Філософсько-правові та теоретично-історичні проблеми державотворення та правотворення в Україні» (державний реєстраційний номер 0109U007855).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є змістовна та функціональна характеристика юридичних конструкцій як засобів законотворчої техніки та виявлення особливостей їх використання у законотворчій практиці України.

Досягнення поставленої мети вимагало вирішення таких основних завдань:

- з'ясувати теоретико-методологічні основи дослідження юридичних конструкцій як засобів законотворчої техніки;
- встановити основні положення теорії юридичної та законотворчої техніки, які слугуватимуть для дослідження юридичних конструкцій;
- з'ясувати поняття та специфічні ознаки юридичних конструкцій як засобів законотворчої техніки;
- визначити функції юридичних конструкцій як засобів законотворчої техніки;
- подати класифікацію юридичних конструкцій як засобів законотворчої техніки;
- встановити вимоги до юридичних конструкцій як засобів законотворчої техніки;
- визначити місце і роль юридичних конструкцій у комплексі елементів законотворчої техніки;
- виявити особливості юридичних конструкцій приватного та публічного права;
- проаналізувати використання юридичних конструкцій у цивільному, кримінальному, цивільному процесуальному та кримінально-процесуальному законодавстві України та основі цього сформулювати пропозиції щодо удосконалення вітчизняного законодавства.

Об'єктом дослідження є юридичні конструкції як засоби законотворчої техніки.

Предметом дослідження є особливості юридичних конструкцій та їх використання у законотворчій практиці України.

Методи дослідження. Їх вибір та використання визначалися метою, об'єктом та предметом дослідження. Для дослідження теми було використано низку загальнонаукових та спеціально-юридичних методів пізнання. Застосування діалектико-логічних методів пізнання, зокрема аналізу, синтезу, індукції, дедукції, порівняння, аналогії, абстрагування, сходження від конкретного до абстрактного та від абстрактного до конкретного в теоретичному дослідженні відповідних положень стосовно юридичної та законотворчої техніки, юридичних конструкцій дозволило уточнити поняття нормотворчої та законотворчої техніки, сформулювати поняття юридичних конструкцій та виявити їх ознаки як засобів законотворчої техніки.

Системно-структурний метод дав змогу виявити місце і роль юридичних конструкцій у комплексі елементів законотворчої техніки. Порівняльно-правовий метод використано для виявлення відмінностей юридичних конструкцій від інших елементів законотворчої техніки. Застосування функціонального методу сприяло виявленню функцій юридичних конструкцій

як засобів законотворчої техніки. Використання прийомів і правил формально-логічного методу дало змогу сформулювати визначення поняття юридичних конструкцій та класифікувати їх.

Для отримання інформації про використання юридичних конструкцій у законотворчій практиці в Україні застосовувались здебільшого методи тлумачення права, зокрема мовний, систематичний, телеологічний, логічний. Тлумачення нормативно-правових приписів Цивільного кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кримінального кодексу України, Кримінально-процесуального кодексу України та інших законодавчих актів дозволило виявити юридичні конструкції, які використовувались для їх створення. Методи узагальнення практики використання юридичних конструкцій у проаналізованому законодавстві дали змогу сформулювати пропозиції про внесення змін і доповнень у відповідні кодекси.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що вперше у вітчизняному правознавстві здійснено загальнотеоретичне монографічне дослідження юридичних конструкцій як засобів законотворчої техніки та їх використання у законотворчій практиці України.

Елементи наукової новизни представлено, зокрема, тим, що *уперше:*

- обґрунтовано комплексний характер використання елементів законотворчої техніки при створенні законів;
- запропоновано авторське визначення поняття юридичних конструкцій як засобів законотворчої техніки;
- виявлено конструктивно-прагматичну та нормоутворюючу функції юридичних конструкцій як засобів законотворчої техніки;
- обґрунтовано, що юридичні конструкції є засобом формування саме нормоутворюючих приписів (регулятивних, охоронних, захисних);
- зроблено висновок про те, що юридичні конструкції є передумовою використання інших елементів законотворчої техніки;
- виявлено особливості юридичних конструкцій приватного і публічного права;

удосконалено:

- визначення поняття нормотворчої техніки та положення про її види;
- визначення поняття законотворчої техніки;
- систему ознак юридичних конструкцій як засобів законотворчої техніки;
- положення щодо вимог юридичних конструкцій як системи термінопонять, що відображає структуру правових явищ;

набуло подальшого розвитку:

- положення про класифікацію юридичних конструкцій як засобів законотворчої техніки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що його теоретичні положення та висновки сприятимуть подальшій науковій розробці проблем законотворчої техніки; сформульовані висновки та пропозиції щодо використання юридичних конструкцій можуть бути застосовані у законотворчій діяльності при розробці законопроектів.

Матеріали дисертації можуть бути використані для розробки програм навчальних спецкурсів з юридичної техніки, нормопроекування, що викладаються у вищих юридичних навчальних закладах; при викладанні відповідного розділу курсу «Теорії держави і права»; при підготовці лекцій, підручників, посібників з деяких тем теорії держави та права, а також галузевих дисциплін.

Апробація результатів дисертації. Дисертація виконана та обговорена на кафедрі теорії та історії держави і права Львівського державного університету внутрішніх справ. Окремі положення дисертації доповідалися на науково-практичній конференції «Взаємодія органів внутрішніх справ та інших органів у забезпеченні екологічної безпеки» (м. Львів, 3 листопада 2006 р.), I звітній науковій конференції «Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи» (м. Львів, 2 березня 2007 р.), Міжнародному науковому семінарі «Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку» (м. Сімферополь, 25–29 квітня 2007 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток підприємництва в Україні: економіко-правове забезпечення» (м. Львів, 13–14 грудня 2007 р.), II звітній науковій конференції «Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи» (м. Львів, 29 лютого 2008 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Взаємодія громадян та правоохоронних органів в контексті формування правової держави: правові, історичні, філософські та психологічні аспекти» (м. Львів, 15 травня 2008 р.), V Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання реформування правової системи України» (м. Луцьк, 30-31 травня 2008 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Право на приватність: тенденції та перспективи» (м. Львів, 14 листопада 2008 р.), II звітній науковій конференції «Приватні та публічні аспекти захисту прав громадян» (м. Львів, 27 лютого 2009 р.), VI Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання реформування правової системи України» (м. Луцьк, 29–30 травня 2009 р.), звітній науково-практичній конференції юридичного факультету Львівського державного університету внутрішніх справ (м. Львів, 19 лютого 2010 р.), науково-практичній конференції «Актуальні проблеми протидії злочинам у сфері економіки» (м. Львів, 26 березня 2010 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції

«Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні» (м. Запоріжжя, 23 квітня 2010 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 17 публікаціях, у тому числі у 8 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджений ВАК України, та у 9 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, які об'єднують 11 підрозділів, висновків, додатків, списку використаних джерел, який налічує 219 найменувань. Повний обсяг дисертації становить 229 сторінок, у тому числі список використаних джерел – 22 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, вказується на її зв'язок з науковими планами, визначаються мета, завдання, об'єкт та предмет дослідження, характеризуються його методи, наукова новизна, а також практичне значення й апробація його результатів.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні основи дослідження юридичних конструкцій як засобів законотворчої техніки» складається з двох підрозділів.

У *підрозділі 1.1. «Характеристика стану наукової розробки проблеми та методології дослідження»* міститься аналіз наукових джерел за темою дисертації та зазначається відсутність однозначності у розумінні сутності, поняття, функцій, видів юридичних конструкцій як засобів законотворчої техніки й окреслюється коло питань, що залишилися невирішеними; висвітлюються методологічні засади дослідження, характеризуються його основні методи, обґрунтовується необхідність їх використання у даному дослідженні.

У *підрозділі 1.2. «Теорія юридичної техніки як основа дослідження юридичних конструкцій»* встановлюються та характеризуються з певними уточненнями методологічно значущі для дослідження теми положення юридичної, у тому числі законотворчої техніки. Зазначається важливість розуміння юридичної техніки як комплексу засобів, прийомів і правил, які використовуються для створення правових актів, а також виділення її різновидів: нормотворчої, правозастосовної, правотлумачної, право-реалізаційної техніки тощо. При цьому звертається увага на те, що юридична техніка є елементом юридичної технології, під якою розуміється здійснення певних послідовних дій зі створення різних правових актів з використанням засобів, прийомів і правил відповідних видів юридичної техніки.

Додатково аргументується доцільність вживання термінопоняття «нормотворча техніка». З огляду на об'єкт нормотворчої техніки – нормативно-правові приписи та форми (джерела) позитивного права, в яких вони виражаються і закріплюються, уточнюється її дефініція та конкретизуються її види.

На основі розгляду законотворчої техніки, як різновиду нормотворчої, та з'ясування змісту та видів її елементів, уточнюється визначення її поняття та обґрунтовується комплексний характер застосування елементів законотворчої техніки. Така комплексність полягає у тому, що використання засобів і прийомів дозволяє конструювати та виражати зміст нормативно-правових приписів, а також структурно побудувати і документально оформити закон; застосування правил дає можливість належно використовувати відповідні засоби та прийоми, а в цілому слугувати створенню якісних (за змістом і формою) законів.

Розділ 2 «Загальнотеоретична характеристика юридичних конструкцій як засобів законотворчої техніки» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Поняття, ознаки та функції юридичних конструкцій» виявляються та розкриваються ознаки та функції (конструктивно-прагматична і нормоутворююча) юридичних конструкцій як засобів законотворчої техніки. З урахуванням їхньої змістовної та функціональної характеристики пропонується визначати юридичні конструкції як закріплені у законодавстві ідеальні узагальнюючі моделі структури правових явищ, створених для формування регулятивних, охоронних, захисних нормативно-правових приписів і досягнення точності і визначеності законів. Водночас підкреслюється, що оскільки юридичні конструкції є моделями структури правовідносин та інших правових явищ і є гомоморфними моделями, то їхнє використання дозволяє законодавцю закріпити у приписах закону повний склад елементів певних явищ у такий спосіб, щоб між приписами та явищами, що ними регламентуються, існувала однозначна відповідність, а це в цілому сприяє досягненню точності та визначеності змісту законів. Також зазначається, що юридичні конструкції є засобами формування саме нормоутворюючих приписів (регулятивних, охоронних, захисних), які виражають зміст юридичних норм і виступають формами їхнього відображення у тексті законів. Для формування регулятивних приписів використовуються здебільшого відповідні галузеві конструкції регулятивних правовідносин, змістом яких є міра можливої та необхідної правомірної поведінки суб'єктів права. Для формування охоронних приписів використовуються відповідні конструкції правоохоронних відносин, змістом яких є суб'єктивне право і обов'язок відповідного компетентного органу держави щодо призначення правопорушнику міри юридичної відповідальності і суб'єктивний обов'язок правопорушника зазнати примусового позбавлення

певних благ і цінностей, що йому належали. В основі формування захисних приписів лежать відповідні конструкції захисних правовідносин, змістом яких є суб'єктивне право потерпілого на захист свого порушеного права і суб'єктивний обов'язок правопорушника відновити порушене право потерпілого.

У підрозділі 2.2. «Вимоги до юридичних конструкцій» встановлюються основні вимоги до створення та використання юридичних конструкцій як системи термінопонять, що відображають структуру правових явищ, які зумовлюються характеристикою конструкції як моделі структури правових явищ і як системи термінопонять, що є формою виразу такої моделі. На підставі цього виділяються наступні вимоги: повнота та цілісність; послідовний, несуперечливий характер; простота і досконалість; узгодженість з іншими конструкціями; стабільність; відповідність потребам правового регулювання та законотворчої практики; відповідність вимогам юридичної техніки.

У підрозділі 2.3. «Види юридичних конструкцій» з'ясовуються критерії класифікації юридичних конструкцій як засобів законотворчої техніки та характеризуються їх види. Доводиться, що такі юридичні конструкції можна поділити на види за наступними критеріями: за сферою застосування (загальноправові, міжгалузеві та галузеві); за видами галузей позитивного права (конституційні, адміністративно-правові, цивільно-правові, кримінально-правові тощо); за поділом системи права на публічне та приватне (публічно-правові та приватно-правові); за функціями галузей у правовому регулюванні (матеріальні і процесуальні); за складом (прості і складні); за формою законів, в яких закріплюються конструкції (кодифікаційні, поточної законотворчості); за способом закріплення (текстуальні і смислові).

У підрозділі 2.4. «Юридична конструкція в комплексі елементів законотворчої техніки» аналізуються та порівнюються з юридичними конструкціями інші елементи законотворчої техніки (галузева типізація, законодавчі презумпції, фікції, дефініції, юридична термінологія, юридична класифікація, нормотворча графіка, правові символи тощо). При цьому зазначається, що застосування для характеристики юридичних конструкцій логіко-філософських понять «ідеальна модель», «модель структури об'єкта», «узагальнююча модель» тощо дає можливість відмежувати їх від інших засобів законотворчої техніки як моделей ознак, властивостей правових явищ, моделей функцій правових явищ. У результаті робиться висновок, що у комплексі елементів законотворчої техніки використання юридичних конструкцій при створенні законів передуює і зумовлює подальше застосування інших засобів і прийомів – юридичної класифікації, юридичної термінології, законодавчих дефініцій, нормотворчої графіки тощо.

Розділ 3 «Використання юридичних конструкцій у законотворчій практиці України» складається з п'яти підрозділів.

У підрозділі 3.1 «*Використання юридичних конструкцій у цивільному законодавстві*» аналізується використання у ЦК України таких конструкцій як конструкція цивільних правовідносин, цивільного договору, цивільного правопорушення. Проведений аналіз показав наступне.

Юридична конструкція цивільних правовідносин включає: 1) суб'єкт – фізичні особи (підрозділ 1 Розділу 2 ЦК України), юридичні особи (підрозділ 2 Розділу 2 ЦК України), держава, Автономна Республіка Крим, територіальні громади (підрозділ 3 Розділу 2 ЦК України); 2) об'єкт – ті, які передбачені ЦК (Розділ 3 ЦК України); 3) зміст – суб'єктивні права та суб'єктивні обов'язки (Книга 2 ЦК України, а також ч. 2 ст. 286, ч. 3 ст. 286, ч. 4 ст. 286, ч. 4 ст. 291, ст. 298 ЦК України). Дана конструкція є складною і виводиться зі змісту нормативних приписів, розміщених у різних статтях кодексу.

Конструкція цивільно-правового договору є складною моделлю, яка відображає суб'єктний склад договору, його умови (предмет, строк, ціна тощо), права та обов'язки сторін договірних відносин, форму договору. З її використанням сформовані приписи статей, що містяться у главах 52, 53 ЦК України. На основі даної конструкції утворені конструкції окремих видів договорів, способом закріплення яких є смисловий. Договір-правовідношення як самостійна конструкція у складі договірних конструкцій закріплюється текстуально (наприклад, ст. ст. 655, 698, 712, 713, 714, 715, 717, 731, 744, 759, 787, 806, 810, 827, 837 ЦК України). Окремі елементи конструкцій договорів-правовідносин також були використані законодавцем для формування відповідних нормативних приписів (наприклад, ст.ст. 656, 760, 788, 798, 807, 812, 980, 1030, 1078, 1116 ЦК України щодо предмету договорів; ст.ст.720, 733, 746, 813, 818, 829, 838, 984, 1032, 1033, 1034, 1079, 1117 ЦК України щодо сторін договорів; ст. ст.658, 659, 660, 662, 667, 689, 721, 725, 739, 740, 749 та ін. щодо прав та обов'язків сторін договірних правовідносин).

Пропонується в окремій статті вказати на окремі види договорів, якщо такі є. Наприклад, доповнити ЦК України статтею «Види договору купівлі-продажу», а також ст.759 «Договір найму» частиною третьою: «Різновидом договору найму є договір прокату, договір найму (оренди) земельної ділянки, договір найму будівлі або іншої капітальної споруди, найм (оренда) транспортного засобу, лізинг. Загальні положення про найм поширюються на ці види договорів».

У підрозділі 3.2. «*Використання юридичних конструкцій у цивільному процесуальному законодавстві*» аналізується використання у ЦПК України конструкцій цивільних процесуальних правовідносин, позову, процесуальної форми.

Стосовно юридичної конструкції цивільних процесуальних правовідносин, її елементи закріплені в тій частині кодексу, що регулюють загальні засади судочинства. Особливостями цієї конструкції є: 1) загальний об'єкт цивільних процесуальних правовідносин виводиться з завдань судочинства (ст. 1 ЦПК України); 2) суб'єкт – органи і особи, які беруть у них участь – одним з суб'єктів процесуальних відносин завжди виступає орган держави, наділений владними повноваженнями; 3) зміст – визначає специфіку прав і обов'язків суб'єктів.

Пропонується об'єднати в одну статтю ЦПК України існуючі ст. 30 «Сторони» та ст. 31 «Процесуальні права та обов'язки сторін» – ст. «Сторони та їх процесуальні права та обов'язки». Вказується на доцільність доповнити ч. 2 ст. 119 ЦПК України п. 8 («клопотання позивача»), де б викладалися не лише матеріальні, а й процесуальні вимоги позивача, які можуть бути вжиті судом для захисту його прав (наприклад, клопотання про вжиття заходів забезпечення позову або забезпечення доказів, про відстрочку або розстрочку сплати судового збору, про необхідність призначення або заміни законного представника, якщо останній не має права вести справу в суді з підстав, встановлених законом).

Далі аналізується юридична конструкція процесуальної форми, яка виводиться зі змісту відповідних статей ЦПК України та включає порядок вчинення процесуальних дій судом і всіма учасниками процесу, а також процесуальні документи.

У підрозділі 3.3. «Використання юридичних конструкцій у кримінальному законодавстві» аналізується використання у КК України конструкцій кримінальних правовідносин та складу злочину. Конструкція кримінально-правових відносин включає: 1) об'єкт – охорона прав і свобод людини і громадянина, власності та інших законодавчо визначених суспільних відносин і цінностей; 2) суб'єкт – учасниками кримінально-правових відносин є, з одного боку, особа, яка вчинила злочин, а з іншого – держава, що виступає в особі уповноважених на те органів (це, зокрема, органи дізнання, досудового слідства, прокуратури, суд); 3) зміст – характеризується особливим колом прав та обов'язків учасників правовідносин.

Аналізуючи використання конструкції складу злочину, дисертантка зазначає, що об'єктивна сторона складу злочину, сформульована у назвах статей Особливої частини КК України словами «дії», «неналежне виконання обов'язків», «ненадання допомоги», «незаконні дії», «несанкціоновані дії», «злочинні дії», вказана у 13 статтях кодексу (≈4% до усіх статей Особливої частини). У назвах інших статей цієї частини вживаються слова «посягання», «примушування», «ухилення», «розголошення». І лише у деяких статтях об'єктивна сторона в назві не вказана, а сформульована в тексті статті (напр., ст.111, 113 КК України). Суб'єкт злочину, в тому числі спеціальний («експерт»,

«перекладач» «військовослужбовець», «військова службова особа» та ін.) прямо названий у 25 статтях КК України ($\approx 7\%$ до усіх статей Особливої частини). В окремих статтях суб'єкт злочину виводиться не з назви, а зі змісту статті (як приклад ст. 271 КК України). Суб'єктивна сторона складу злочину прямо зазначена («умисно», «необережно») у 26 статтях Особливої частини ($\approx 7\%$ до усіх статей Особливої частини).

У підрозділі 3.4. «Використання юридичних конструкцій у кримінально-процесуальному законодавстві» аналізується використання у КПК України конструкцій кримінально-процесуальних правовідносин та процесуальної форми. Особливостями конструкції правовідносин є: 1) загальний об'єкт кримінально-процесуальних правовідносин виводиться з завдань судочинства, 2) одним з суб'єктів процесуальних відносин завжди виступає орган держави, наділений владними повноваженнями, 3) зміст визначає специфіку прав і обов'язків суб'єктів. У зв'язку з використанням цієї конструкції пропонується у КПК України в окремій статті перерахувати всіх учасників процесу, виклавши цю норму в такій редакції: «Особами, які беруть участь у справі є обвинувачений, підозрюваний, захисник, потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач, представники потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, органи дізнання і досудового слідства...»; в окремій статті зазначити осіб, які є іншими учасниками процесу: «Учасниками процесу, крім осіб, які беруть участь у справі, є секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач». В окремих статтях доцільно закріпити процесуальний статус, права та обов'язки кожного суб'єкта.

На основі аналізу застосування конструкції процесуальної форми пропонується привести у відповідність найменування стадій процесу у цивільному, кримінальному та адміністративному судочинствах, а саме, перша стадія – «Відкриття провадження у справі», друга – «Провадження у справі до судового розгляду (попереднє судове засідання)», (а не «Підготовче провадження» – як глава 2 КАС України), третя стадія – «Судовий розгляд справи» (главу 4 ЦПК України «Судовий розгляд» замінити «Судовий розгляд справи»; главу 23 КПК України «Загальні положення судового розгляду» замінити на «Судовий розгляд справи»), четверта – «Перегляд судових рішень» (додати у КПК України (на зразок ЦПК та КАС) розділ «Перегляд судових рішень», який буде складатися з глав «Апеляційне провадження» (замість глави 29 чинного КПК України «Подача апеляцій»), «Касаційне провадження», «Провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами» (а не «Провадження за нововиявленими обставинами» як в КАС України); п'ята стадія – «Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судового рішення (або вироку суду)».

У підрозділі 3.5. «Особливості юридичних конструкцій приватного та публічного права» з'ясовуються поняття, сутність, критерії формування публічного та приватного права і робиться висновок, що особливості їхніх юридичних конструкцій зумовлюються, перш за все, їх предметом та методом правового регулювання. Предметом публічного права є владні (вертикальні) відносини, один з суб'єктів яких має владні повноваження по відношенню до інших (підпорядкованих) суб'єктів. Його методом є імперативний, елементами (прийомами) якого є наступні: 1) наділення одного з суб'єктів державно-владними повноваженнями по відношенню до інших суб'єктів; 2) виникнення правовідносин на підставі актів застосування права компетентних суб'єктів; 3) визначення змісту прав і обов'язків суб'єктів самою державою; 4) встановлення самою державою процедури реалізації прав і обов'язків; 5) встановлення каральних санкцій (заходів юридичної відповідальності) за правопорушення. Предметом приватного права є рівносторонні (горизонтальні) відносини, суб'єкти яких є юридично рівними, навіть якщо у число їх учасників згідно ст. 2 ЦК України входять суб'єкти публічного права. Його методом є диспозитивний метод, елементами (прийомами) якого є: 1) наділення всіх суб'єктів рівним правовим статусом; 2) виникнення правовідносин на підставі договорів; 3) визначення змісту своїх прав та обов'язків самими суб'єктами; 4) встановлення самими суб'єктами процедури реалізації своїх прав та обов'язків; 5) встановлення правовідновлювальних санкцій (заходів захисту порушених прав). На підставі наведеного виявляються юридичні конструкції публічного та приватного права.

ВИСНОВКИ

У дисертації розв'язано актуальне наукове завдання, яке полягає у комплексному загальнотеоретичному дослідженні юридичних конструкцій та їх використання у законотворчій практиці України.

Виконане дослідження дало змогу дійти таких висновків.

1. Уточнено поняття нормотворчої техніки, яке пропонується визначати як комплекс засобів, прийомів і правил, що використовуються суб'єктами нормотворчості для формування та вираження у відповідних формах позитивного права нормативно-правових приписів. За основними формами (джерелами) позитивного права можна виділити законотворчу техніку, техніку підзаконної нормотворчості, техніку прецедентної нормотворчості, техніку санкціонування звичаїв, техніку договірної нормотворчості.

2. Законотворчу техніку запропоновано визначати як комплекс засобів, прийомів і правил, які використовуються для створення та вираження у законах

нормативно-правових приписів. Її елементами є засоби (певні явища – інструменти, за допомогою яких формується і виражається зміст приписів законів), прийоми (певні операції з викладу змісту нормативно-правових приписів у статтях законів і структуруванню законів) та правила (вимоги щодо використання певних засобів і прийомів при створенні законів). За об'єктом застосування вони поділяються на: засоби, прийоми і правила формування та вираження змісту нормативно правових приписів у законах; засоби, прийоми і правила організаційно-документального оформлення законів. Залежно від сфери знань, засоби, прийоми і правила якої використовуються при створенні законів, вони поділяються на спеціально-юридичні, логічні та мовно-стилістичні.

3. Комплексне застосування елементів законотворчої техніки зумовлено тим, що використання засобів і прийомів дозволяє конструювати та виражати зміст нормативно-правових приписів, а також структурно побудувати і документально оформити закон в цілому; застосування правил дає можливість належно використовувати відповідні засоби та прийоми, а в цілому слугувати створенню якісних (за змістом і формою) законів.

4. Встановлено, що юридичним конструкціям притаманні наступні ознаки, котрі характеризують їх особливості як засобів законотворчої техніки. По-перше, вони є відображенням структури певних однорідних правових явищ, які потребують законодавчої регламентації. По-друге, юридичні конструкції є ідеальними моделями структури правових явищ, які: 1) як ідеальні моделі існують у вигляді певної системи термінопонять; 2) є моделями саме структури правових явищ, а не моделями їх ознак, властивостей, функцій; 3) є системами термінопонять, елементи яких визначаються елементами правових явищ, котрі вони відображають; 4) є абстрактно-узагальнюючими моделями, які можуть застосовуватися законодавцем для регламентації майбутніх явищ, якщо виявиться подібність їх структури з явищами, відображеними у конструкціях. По-третє, юридичні конструкції закріплюються у законодавстві двома способами: текстуальним (словесним виразом змісту конструкції у тексті законів) та смисловим (логічним виводом змісту конструкції із сукупності нормативно-правових приписів). По-четверте, юридичні конструкції використовуються законодавцем для досягнення точності і визначеності змісту законів та законодавства загалом.

5. Виявлено, що юридичні конструкції як засоби законотворчої техніки виконують дві основних функції: конструктивно-прагматичну (структурування існуючих та майбутніх правових явищ); нормоутворюючу (формування нормативно-правових приписів). Юридичні конструкції є засобами формування саме нормоутворюючих приписів (регулятивних, охоронних, захисних), які виражають зміст юридичних норм і виступають в якості форм їх відображення в тексті законів.

6. Запропоновано визначати юридичні конструкції як закріплені в законодавстві ідеальні, узагальнюючі моделі структури правових явищ, створювані для формування регулятивних, охоронних та захисних нормативно-правових приписів і досягнення точності і визначеності законів.

7. На основі аналізу юридичних конструкцій як системи термінопонять, що відображає структуру правових явищ, зроблено висновок, що основними вимогами до створення юридичних конструкцій є: повнота та цілісність; послідовний, несуперечливий характер; простота та досконалість; узгодженість з іншими конструкціями; стабільність; відповідність потребам правового регулювання та законотворчої практики, своєчасність; відповідність вимогам юридичної техніки.

8. Юридичні конструкції як засоби законотворчої техніки можна поділити на види за такими критеріями: за сферою застосування (загально-правові, міжгалузеві та галузеві); за видами галузей позитивного права (конституційні, адміністративно-правові, цивільно-правові, кримінально-правові тощо); за поділом системи права на публічне та приватне (публічно-правові та приватно-правові); за функціями галузей у правовому регулюванні (матеріальні і процесуальні); за складом (прості і складні); за формою законів, в яких закріплюються конструкції (кодіфікаційні, поточної законотворчості); за способом закріплення (текстуальні і смислові).

9. Доведено, що у комплексі елементів законотворчої техніки використання юридичних конструкцій при створенні законів передуює і зумовлює подальше застосування інших засобів і прийомів – юридичної класифікації, юридичної термінології, законодавчих дефініцій, нормотворчої графіки тощо.

10. Виявлено, що особливості юридичних конструкцій публічного права зумовлені його предметом, яким є владні (вертикальні) відносини та імперативним методом правового регулювання. Основними юридичними конструкціями публічного права є конструкція владних правовідносин, конструкції актів правозастосування, конструкції процесуальних форм, конструкції складів відповідних правопорушень, конструкція охоронних правовідносин, використовуючи які законодавець у відповідних нормативно-правових приписах повно і детально визначає зміст кожного з елементів цих конструкцій. Особливості юридичних конструкцій приватного права, зумовлені його предметом, яким є рівносторонні (горизонтальні) відносини та диспозитивним методом правового регулювання. Основними юридичними конструкціями приватного права є конструкція рівносторонніх правовідносин, договірні конструкції, конструкція захисних правовідносин, зміст елементів яких при їх використанні визначається як законодавцем (у відповідних нормативно-правових приписах), так і конкретними учасниками цих правовідносин і договорів (у відповідних правореалізаційних актах).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Дутко А.О. Загальна характеристика техніки юридичного нормотворення / А.О. Дутко // Вісник ЛДУ ім. І. Франка. Серія юридична. – 2000. – Випуск 35. – С. 48–51.
2. Дутко А.О. Графічні засоби нормотворчої техніки / А.О. Дутко // Вісник ЛІВС. – 2000. – № 2. – С. 174–178.
3. Дутко А.О. Юридичні вимоги до нормопроектів / А.О. Дутко // Вісник ЛІВС. – 2001. – № 1. – С. 169–173.
4. Дутко А.О. Юридична техніка: поняття та види / А.О. Дутко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2006 – Вип. 3 (31). – С. 25–33.
5. Дутко А.О. Юридичні конструкції серед засобів законодавчої техніки / А.О. Дутко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2008. – №1. – С. 43–50.
6. Дутко А.О. Використання договірної конструкції в законодавстві України / А.О. Дутко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2009. – № 1. – С. 105–114.
7. Дутко А.О. До питання про основні вимоги до юридичних конструкцій / А.О. Дутко // Університетські наукові записки: Часопис Хмельницького університету управління та права. – Вип. 4 (32). – 2009. – С. 16–20.
8. Дутко А.О. Використання юридичних конструкцій в законодавстві України: особливості та пропозиції / А.О. Дутко // Митна справа. – 2010. – № 1 (67) – Ч. 2. – С. 153–158.
9. Дутко А.О. Юридичні конструкції: поняття та види / А.О. Дутко // Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи (матеріали першої звітної наукової конференції факультету економічної безпеки). – Львів, 2007. – С. 49–52.
10. Дутко А.О. Елементи законодавчої техніки: загальна характеристика / А.О. Дутко // Актуальні питання реформування правової системи України: збірник наук. статей за матеріалами IV міжнародної конференції. Т.1. Луцьк, 2007. – С. 33–35.
11. Дутко А.О. До питання про ознаки юридичних конструкцій / А.О. Дутко // Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи: матеріали Другої звітної наукової конференції. – Львів, 2008. – С. 39–41.

12. Дутко А.О. Юридична конструкція договору в адміністративному праві за участю ОВС / А.О. Дутко // Взаємодія громадян та правоохоронних органів в контексті формування правової держави: правові, історичні, філософські та психологічні аспекти : Тези Всеукраїнської наук.-практ. конфер. – Львів, 2008. – С. 88–90.
13. Дутко А.О. Значення юридичних конструкцій в законотворчій практиці України / А.О. Дутко // Сучасне державотворення в Україні: проблеми теорії та історії: матеріали круглого столу. – Львів, 2008. – С. 94–96.
14. Дутко А.О. Використання конструкції «право на приватність» в цивільному процесі України / А.О. Дутко // Право на приватність: тенденції та перспективи: Тези Всеукраїнської наук.-практ. конфер. – Львів: ЛДУВС, 2008. – С. 60–62.
15. Дутко А.О. Юридичні конструкції: загальна характеристика / А.О. Дутко // Актуальні питання реформування правової системи України : Зб. наук. статей за матеріалами VI Міжнародної наук.-практ. конф., м. Луцьк, 29–30 травня 2009 р. / Уклад. Т.Д. Климчук. – Луцьк, 2009. – С. 171–173.
16. Дутко А.О. Процесуальна форма як гарантія законності при захисті прав громадян / А.О. Дутко // Тези доповідей учасників звітної наук.-практ. конфер. юридичного факультету 19 лютого 2010 р. – Львів, 2010. – С. 96–98.
17. Дутко А.О. Особливості цивільно-правової юридичної конструкції «відповідальність без вини» / А.О. Дутко // Загальні проблеми правотворення в Україні: збірник тез. – Львів, 2010. – С. 68–71.

АНОТАЦІЯ

Дутко А.О. Юридичні конструкції та їх використання в законотворчій практиці України. – Рукопис

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права, історія політичних і правових учень. – Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів, 2010.

Дисертація присвячена комплексній загальнотеоретичній характеристиці юридичних конструкцій як засобів законотворчої техніки та їх використанню у законотворчій практиці України. Обґрунтовано комплексний характер використання елементів законотворчої техніки при створенні законів; запропоновано авторське визначення поняття юридичних конструкцій як засобів законотворчої техніки. Обґрунтовано висновок про те, що юридичні конструкції є передумовою використання інших елементів законотворчої техніки. Виявлено конструктивно-прагматичну та

нормоутворюючу функції юридичних конструкцій як засобів законотворчої техніки.

Доведено, що юридичні конструкції є засобом формування саме нормоутворюючих приписів (регулятивних, охоронних, захисних).

На основі дослідження юридичних конструкцій як системи термінопонять, що відображає структуру правових явищ, встановлено вимоги до їх створення та використання. Виявлено особливості юридичних конструкцій приватного і публічного права.

Ключові слова: юридична техніка, нормотворча техніка, законотворча техніка, юридичні конструкції, правовідносини, договір, склад злочину, процесуальна форма, позов.

АННОТАЦІЯ

Дутко А.О. Юридические конструкции и их использование в законотворческой практике Украины. – Рукопись

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права, история политических и правовых учений. Львовский государственный университет внутренних дел, Львов, 2010.

Диссертация посвящена общетеоретической характеристике юридических конструкций как средств законотворческой техники и их использованию в законотворческой практике Украины. В работе анализируются положения теории юридической техники, имеющие методологическое значение для исследования темы. При этом уточняются определения понятий «нормотворческая техника» и «законотворческая техника». Выявляются признаки юридических конструкций как средств законотворческой техники, а также их функции – конструктивно-прагматическая (структурирование существующих и будущих правовых явлений), нормоформирующая (формирование нормативно-правовых предписаний). На основании этого предлагается определять понятие юридических конструкций, как закрепленных в законодательстве идеальных, обобщающих моделей структуры правовых явлений, создающихся для формирования регулятивных, охранительных и защитных нормативно-правовых предписаний и достижения точности и определенности законов. Обосновывается вывод о том, что юридические конструкции являются средством формирования именно нормоформирующих предписаний (регулятивных, охранительных, защитных), выражающих содержание юридических норм и выступающих в качестве форм их отображения в тексте законов.

Устанавливаются требования к созданию и использованию юридических конструкций как системы терминопонятий, отображающих структуру правовых явлений: полнота и целостность; последовательный характер; простота и совершенство; согласованность с другими конструкциями; стабильность; соответствие потребностям правового регулирования и законотворческой практики; своевременность; соответствие требованиям юридической техники.

Обосновывается положение о том, что в комплексе элементов законотворческой техники использование юридических конструкций при создании законов предопределяет применение других средств и приемов, в частности, юридической классификации, юридической терминологии, законодательных дефиниций, нормотворческой графики.

Устанавливается, что особенности юридических конструкций в частном и публичном праве обусловлены предметом и методом правового регулирования. Основными юридическими конструкциями частного права являются: конструкция равносторонних правоотношений, конструкции договоров, конструкции защитных правоотношений. Их содержание определяется не только законодателем, но и может наполняться конкретными участниками этих правоотношений и договоров. Основными юридическими конструкциями публичного права являются: конструкция властных правоотношений, конструкции правоприменительных актов, процессуальной формы, составов правонарушений, конструкция охранительных правоотношений, содержание которых полно и точно определяется законодателем.

На основании анализа применения юридических конструкций в ряде кодексов Украины сформулированы предложения о внесении в них изменений и дополнений.

Ключевые слова: юридическая техника, нормотворческая техника, законотворческая техника, юридические конструкции, правоотношение, договор, состав преступления, процессуальная форма, иск.

SUMMARY

A.O. Dutko. Legal constructions and their use in the legislative practice of Ukraine. – Manuscript

A thesis for the Academic Degree of Candidate of Law Sciences in the speciality 12.00.01 – Theory and History of State and Law, History of Political and Law Doctrines. – Lviv State University of Internal Affairs, Lviv, 2010.

The thesis focuses on the complex general theoretical characteristics of legal constructions as means of legislative technique and their main use requirements in the

legislative practice of Ukraine. The thesis explains the complex character of legislative technique elements use in the process of laws formation; suggests author's definition of the notion of legal constructions as means of legislative technique. The conclusion about legal constructions being the prerequisite for the use of the other elements of legislative technique is substantiated. The constructive and pragmatic as well as rule-proclaiming function of legal constructions as means of legislative technique is elicited.

It is proved that legal constructions are means of forming of the very rule-proclaiming orders (regulatory, protective, defensive).

On the basis of research of legal constructions as terminological system of notions reflecting the structure of legal phenomena, the demands concerning their formation are established. The paper reveals peculiarities of legal constructions in the field of private and public law.

Key words: legal technique, normcreative technique, legislative technique, legal constructions, legal relationship, agreement, crime components (corpus delicti), form of action, lawsuit.

Підписано до друку 17.09.2010 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Зам. № 166-10
Умовн. друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.

Серія ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.